

Szórványemlékek

I. Külföldi szórványemlékek

1) mohamedán források

- útleírások (10–11. sz.)
  - Ibn Ruszta: *A becses drágaságok könyve*
  - Al Gardízi: *A híradások ékessége*
  - Al Bakrí: *Az utak és országok könyve*
- *magyar, kündü, gyula*

2) bizánci (görög) források

- Konstantinos: *A birodalom kormányzásáról* (950-1)
törzsnevek, helynevek, személynevek

I. Külföldi szórványemlékek

3) nyugati (latin) források

- Liutprand: Antapodosis
  - *hui-hui*

II. Hazai szórványemlékek

Államigazgatáshoz kapcsolódnak
főleg **oklevelek**

- szűkebb értelemben: csak jogi iratok
- tágabb: minden 1526 előtti hivatalos írás

királyi udvar (Szent István korától)

fordulópont: **III. Béla** rendelete (1181)

- > *királyi kancellária* (udvarban)
- > *hiteleshelyek* (egyházi központokban): ~80

II. Hazai szórványemlékek

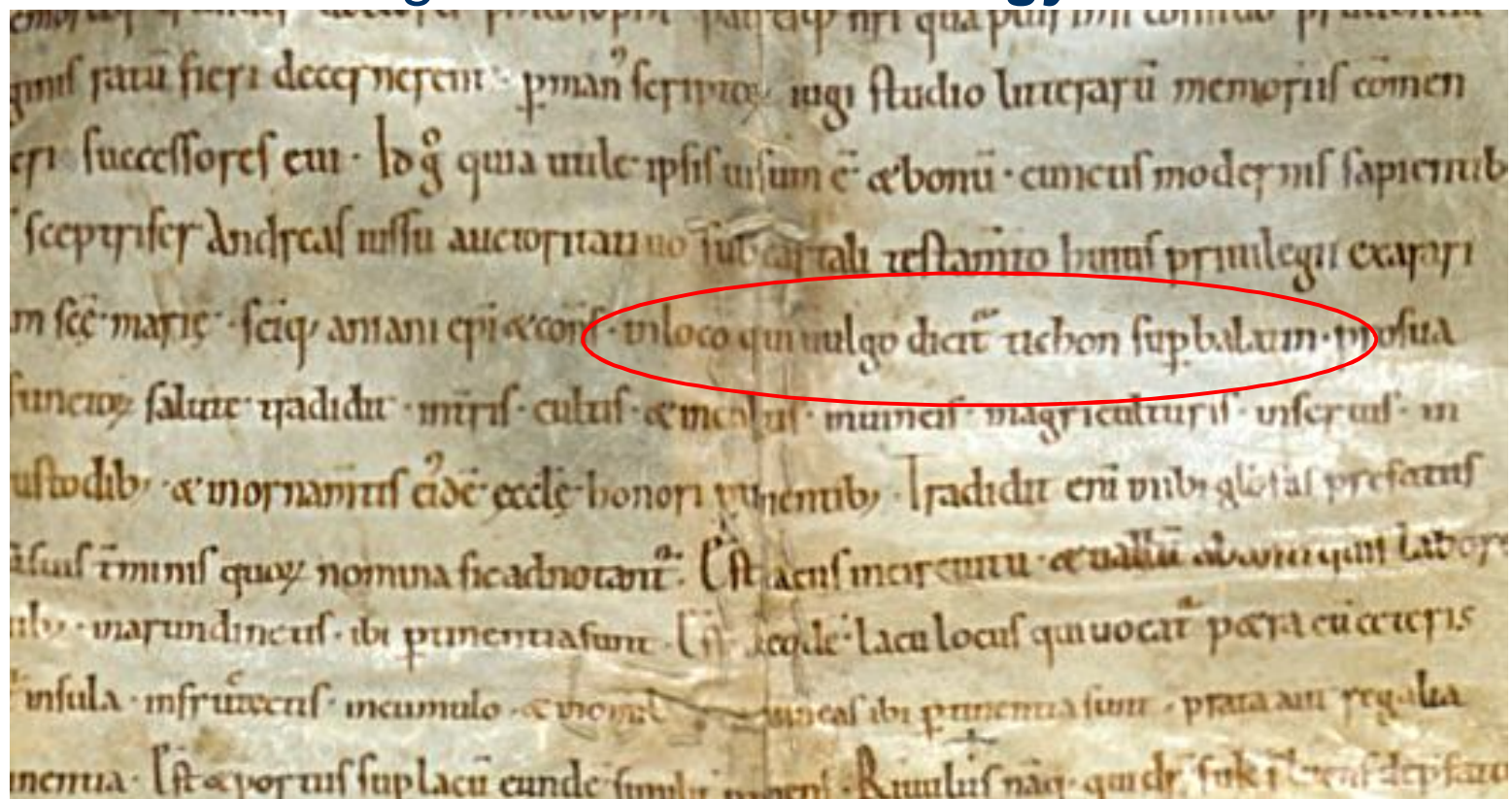
Államigazgatáshoz kapcsolódnak
főleg **oklevelek**

fajtái:

- fennmaradásuk formáját tekintve
eredeti v. másolat
  - hitelességüket tekintve
hiteles (valódi) v. hamis
- nyelvük: szinte kivétel nélkül **latin**

II. Hazai szórványemlékek

De: a latin szövegben előfordulnak *magyar szavak*

II. Hazai szórványemlékek

- Unde itaque xpistianissimus sceptrifer Andreas iussu auctoritatio sub cartali testamento huius priuilegii exarari edixit • thomo presente seriatim monstrante • quicquid ad ecclesiam sanctę marię • sanctique aniani episcopi & confessoris • in loco qui uulgo dicitur **tichon** super **balatin** • pro sua & coniugis • filiorum filiarumque & omnium parentum suorum uiuorum siue defunctorum salute tradidit • in terris • cultis • & incultis • in uineis • in agriculturis • in seruis • in ancillis • in equis • in bubus & ouibus • & porcis •

II. Hazai szórványemlékek

- Ezért tehát András, a legkeresztényibb jogarviselő, hatalmánál fogva elrendelte, hogy adományozsának írásbeli bizonyságául feljegyeztessék mindaz, amit saját és felesége, fiai és leányai, továbbá minden élő és elhunyt hozzátartozója lelki üdvéért a Szűz Mária és Szent Ányos püspök és hitvalló tiszteletére szentelt, a nép nyelvén **tichon**-nak nevezett, a **balatin** fölé magasodó helyen épült egyháznak adományozott, miként ezt a jelen oklevél sorra veszi, úgymint a megművelt és parlagon fekvő földeket, a szőlőket,

II. Hazai szórványemlékek

Szórványemlékek **definíciója:**

idegen (főleg latin) szövegbe ágyazottan, elszórtan (szinte zárványként) magyar nyelvű elemek (főleg szavak, néha szintagmák) fordulnak elő

Miért így rögzítették az oklevélben?

a) nem lehet lefordítani

de: vannak olyanok, amik lefordíthatók

b) azonosító (jogbiztosító) funkciójuk miatt

II. Hazai szórványemlékek

Fekete-ér

*Nigra Vena, Vena Nigra, Rippa Nigra,
Rivulus Niger, Rivus Niger*

De: visszafordítás!

↓
Fekete-ér, -patak, -víz, -jó, -ügy, -árok, -séd

eredeti (népnyelvi) forma használatához érdek!

II. Hazai szórványemlékek

következmény: oklevelek ***kevertnyelvűsége***
= *hibrid szövegek*

Ez több szinten is megnyilvánul:

a) közszói elemek helyek leírására

1055: *ad kurtuel fa*

~ máskor latinul: *arbor piri*

ad aruk fee ~ *ad caput rivuli*

ad nogut ~ *ad viam magnam*

II. Hazai szórványemlékek

következmény: oklevelek *kevertnyelvűsége*
= *hibrid szövegek*

Ez több szinten is megnyilvánul:

b) latin szó utal arra, hogy magyar név következik
in loco, qui *uulgo* dicitur tichon
‘közönségesen, magyarul’

II. Hazai szórványemlékek

következmény: oklevelek ***kevertnyelvűsége***
= *hibrid szövegek*

Ez több szinten is megnyilvánul:

c) a helyfajtájának megjelölése a szövegben

fluvius Hernad, possessio Lak, villa Wyfolu

magyar szóval:

patak Fywzerpatak, beerc Akasztobeercz

II. Hazai szórványemlékek

következmény: oklevelek *kevertnyelvűsége*
= *hibrid szövegek*

Ez több szinten is megnyilvánul:

d) magyar szó toldalékos alakban a szövegben

venit ad *Balwankure*

venit in *Houdon*

ad *castelic* et *feheruuaru rea* meneh hodu

↓
utu rea

II. Hazai szórványemlékek

Tihanyi apátság alapítólevele